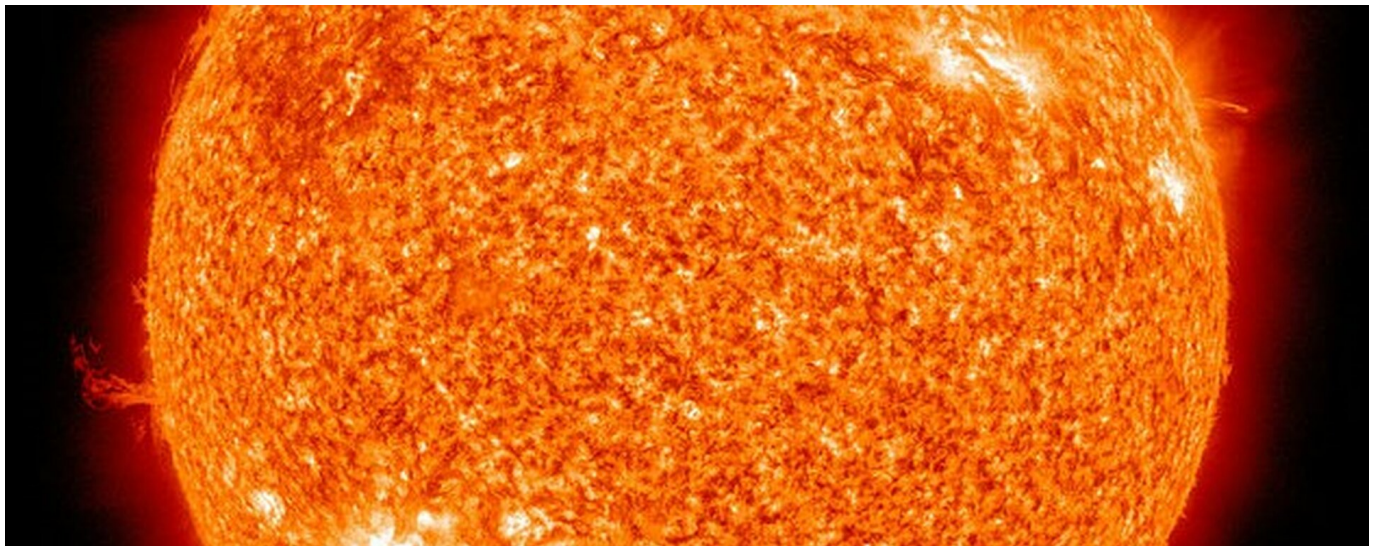

Spór idealizmu z realizmem

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1984.
- Platon, *Timajos*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. 2, tłum. S. Witwicki, Kęty 1999.
- Tomasz z Akwinu, *Streszczenie teologii*, [w:] *Dzieła wybrane*, t. 2, tłum. J. Salij, Poznań 1984.
- Platon, *Timajos*.
- Tomasz z Akwinu, *Streszczenie teologii*.

Spór idealizmu z realizmem

Dla Platona Słońce było symbolem idei dobra – najwyższego bytu w świecie idealnym. Dla realistów dobro było jedynie jakością (cechą) dobrych intencji i czynów.

Źródło: domena publiczna.

Co jest pierwotne – myśl czy rzeczy? Czy świat powstał według idealnych wzorów, czy tylko ludzki umysł w drodze abstrakcji jest w stanie wydobyć z rzeczy materialnych ich cechy wspólne dla różnych rodzajów rzeczy istniejących? Czy istnieją wieczne idee – prawzory wszystkich rzeczy istniejących materialnie? Czy są one tylko abstrakcyjnymi zbiorami cech przesądzającymi o tym, że jakaś rzecz jest tym, czym jest? Jak istnieją zatem pojęcia ogólne, np. człowiek w ogóle, koło jako takie – w niezależnym od ludzkiego umyśle świecie idealnym, w myślach, czy tylko w rzeczach? To zasadnicze pytania sporu, który od starożytności toczą ze sobą w obrębie teorii bytu ideałści i realiści.

Twoje cele

- Omówisz przedmiot sporu pomiędzy idealizmem a realizmem.
- Przeanalizujesz fragmenty tekstów Platona, Arystotelesa i Tomasza z Akwinu.
- Omówisz platońską koncepcję idei oraz arystotelesowsko-tomistyczną koncepcję formy i materii (istoty i istnienia).
- Porównasz Platoński idealizm i arystotelesowsko-tomistyczny realizm.

Przeczytaj

Spór pomiędzy realizmem a idealizmem w antyku i średniowieczu

W sporze o to, co naprawdę istnieje, Platon stwierdził, że żyjemy w świecie pozorów – w świecie, który jest tylko odzwierciedleniem świata idei. **Idee** są wieczne i niezmiennie, nie powstają w czasie, są odrębne od świata materialnego. Arystoteles z kolei uznał, że byty idealne, odrębne od świata rzeczy materialnych, nie są niezbędne ani do ich powstania, ani zrozumienia. Każda **substancja** – istniejąca rzecz materialna – powstaje albo samorzutnie w przyrodzie, albo sztucznie – dzięki ludzkiej technice, poprzez przyobleczenie materii w określony kształt, czyli zmysłową, intelektualnie uchwytualną formę. **Forma** ta jest jakością (zbiorem cech) rzeczy materialnych. Tomasz z Akwinu rozwija tę myśl, uznając formę rzeczy za ich konstytutywną **istotę** – wszystko to, dzięki czemu tę rzecz możemy po wyabstrahowaniu jej cech zdefiniować i zaliczyć do określonego rodzaju i gatunku. Materialnym rzeczom przysługuje więc istnienie w określonym rodzaju i gatunku – z przysługującymi im istotnymi cechami – sprawiającymi, że rzecz ta jest tym, czym jest. Platon reprezentuje klasyczną postać **idealizmu**, Arystoteles i Tomasz z Akwinu – **realizmu**.

Platońska koncepcja idei

W dialogu *Timajos* Platon pisze:

((Platon

Timajos

Otóż według mego zdania, należy przede wszystkim rozróżnić [...]: coś, co istnieje wiecznie a powstawania nie ma, i coś, co powstaje zawsze i nie istnieje nigdy. Jedno rozumem, który ujmuje ściśle, uchwycić można, jako zawsze takie samo, drugie mniemaniem z pomocą spostrzeżeń nieściśłych daje się uchwycić jako coś, co powstaje i ginie, a w rzeczywistości nie istnieje nigdy. A znowu wszystko, co powstaje, powstaje z konieczności pod wpływem jakiejś przyczyny. Nic nie może powstawać bez przyczyny. Jeżeli wykonawca czegokolwiek patrzy wciąż na to, co jest niezmiennie, i jakimś takim się posługuje wzorem, kiedy jego postać i zdolność wykonywa, wtedy koniecznie wszystko wychodzi skończone i piękne.

A jeśli patrzy na to, co zrodzone, i posługuje się wzorem zrodzonym – wtedy niepiękne. Otóż całe niebo czy też wszechświat [kosmos], czy jakkolwiek by się to inaczej potrafiło nazwać – tak to nazywajmy. Więc naprzód się nad tym musimy zastanowić – bo to jest przedmiotem rozważania: rozpatrzyć początek wszechrzeczy; czy świat istniał zawsze i nie miał żadnego początku, czy też powstał kiedyś i miał jakiś początek. Otóż powstał. Bo jest widzialny i dotykalny i ciało ma, a wszystkie tego rodzaju rzeczy są przedmiotami spostrzeżeń, a przedmioty spostrzeżeń dają się ujmować mniemaniem za pomocą spostrzeżeń zmysłowych i okazały się tym, co powstaje i powstało. A powiedzieliśmy, że to, co powstaje, musi powstawać pod wpływem jakiejś przyczyny. Rzecz w tym, żeby znaleźć demiurga i ojca wszechświata [...].

Źródło: Platon, *Timajos*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. 2, tłum. S. Witwicki, Kęty 1999.

Platon

Timajos

W związku z nim zastanowić się trzeba nad tym, według jakiego wzoru wykonał świat jego budowniczy, czy według tego wzoru, który zawsze jest taki sam, czy też według zrodzonego. Jeżeli piękny jest ten świat a wykonawca jest dobry, to jasna rzecz, że patrzył na wzór wieczny. A jeżeli nie, czego się nawet mówić nie godzi, to patrzył na wzór zrodzony. Dla każdego rzecz to jasna, że na wieczny. Bo świat jest najpiękniejszy spośród zrodzonych, a wykonawca jego najlepszy jest ze sprawców. W ten sposób zrodzony, wykonany jest na wzór tego, co się myślą i rozumem uchwycić daje, i zawsze jest takie samo. Skoro tak jest, to znowu nie może być inaczej, tylko świat ten jest odwzorowaniem czegoś.

Źródło: Platon, *Timajos*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. 2, tłum. S. Witwicki, Kęty 1999.

Dla Platona cała zmysłowo postrzegana rzeczywistość jest jedynie cieniem świata idei. Na zdjęciu teatr cieni w Muzeum Zabawek w Brukseli.

Źródło: Thomas Quine, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Arystotelesowska koncepcja materii i formy rzeczy

((Arystoteles

Metafizyka

Wszystko, co powstaje, powstaje albo wskutek czegoś (rozumiem przez to początek stawania się), ale z czegoś, prze co znów chcę rozumieć nie brak, lecz materię [...], albo wreszcie staje się czymś, na przykład kulą, kołem czy czymś podobnym. [...] Jasne więc, że forma (czy też jakkolwiek nazwę należy nadać kształtowi rzeczy zmysłowych) nie powstaje ani nie istnieje stawanie się formy ani istoty; jest ona bowiem tym, co powstaje w czymś innym albo przez sztukę, albo przez naturę, albo przez jakąś zdolność. Wreszcie doprowadza się do tego, że [np.] spiżowa kula istnieje. A utworzona została ze spiżu i z kulistego kształtu, czyli w ten sposób, że się ten materiał ujęło w taką właśnie formę i w wyniku tego powstała kula spiżowa. Gdyby natomiast miało miejsce powstawanie kulistości, to musiałaby ona z czegoś powstać. Albowiem to, co powstaje, daje się zawsze tak podzielić, że jedno jest tym, a drugie czym innym: ma na

myśli to, że jedno jest materią a drugie formą. [...] Z powyższego wynika jasno, że to, co się nazywa formą albo istotą rzeczy, nie powstaje, całość natomiast z nich utworzona powstaje; że następnie we wszystkim, co powstaje, znajduje się materia i że ona jest jednym składnikiem, a forma drugim.

Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1984.

Arystoteles

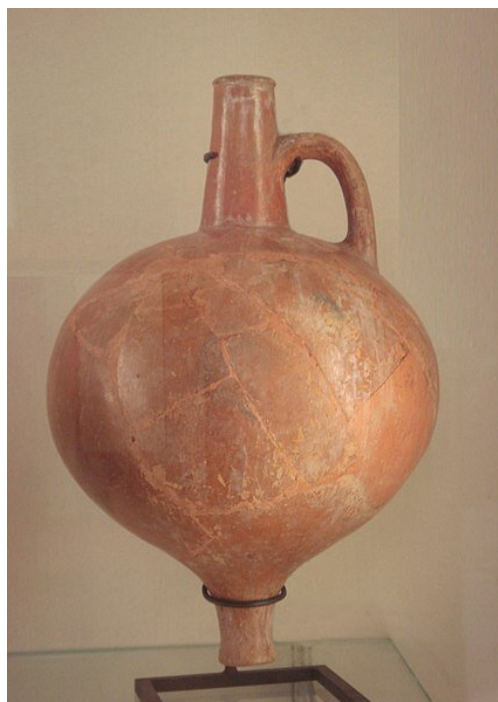
Metafizyka

Powstaje teraz pytanie, czy istnieje kula jako taka obok kul konkretnych i dom jako taki obok domów z cegieł? A gdyby tak było, to czy mogłyby nie powstawać poszczególne rzeczy?

W rzeczywistości forma oznacza pewną jakość rzeczy, a nie określoną rzecz poszczególną. [...] Taką całością złożoną z materii i formy jest Kallias czy Sokrates, tak samo jak owa konkretna kula spiżowa.

„Człowiek” natomiast czy „zwierzę” to pojęcia ogólne, takie jak „spiżowa kula w ogóle”. Jest przeto jasne, że przyczyna form, jak zwykli niektórzy filozofowie [np. platonicy] nazywać idee, zakładając, że istnieją takie byty niezależnie od poszczególnych rzeczy, nie jest zgoła potrzebna ani do powstawania, ani do pojęcia substancji.

Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1984.

Spizowy dzban (3500-2000 p. n. e.) z antycznego Jerycha w Muzeum w Luwrze. Co jest formą tego przedmiotu w ujęciu Arystotelesa?

Źródło: ALFGRN, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Tomasza z Akwinu koncepcja istnienia i istoty

Tomasz z Akwinu pisał:

((Tomasz z Akwinu

Streszczenie teologii

Należy ustalić, co oznaczamy przez nazwy istota [essentia] i byt [ens]. [...] Ponieważ [...] byt [czyli to, o czym orzeka słowo jest] [...] podlega podziałowi na dziesięć rodzajów [kategorii] – trzeba, by istota znaczyła coś wspólnego wszystkim naturom, przez które to wspólne natury różne byty w różnych rodzajach i gatunkach bywają umieszczone, jak człowieczeństwo jest istotą człowieka; podobnie też w innych wypadkach. A ponieważ to, przez co rzecz jest ukonstituowana we właściwym sobie rodzaju i gatunku, jest tym, co jest znaczone definicją wskazującą, czym rzecz jest, stąd nazwa istoty została zamieniona przez filozofów na nazwę istotności, a to jest właśnie tym, co tak często nazywa Filozof [Arystoteles] „to, czym rzecz bywszy jest”, czyli „dzięki czemuś” coś ma bytowanie takie oto. [...] To samo [tj. istota] inaczej się nazywa naturą [...], jeśli naturą nazywamy wszystko to, co w jakikolwiek sposób może być ujęte intelektem; nie inaczej bowiem rzecz jest intelektualnie uchwytna, jak tylko przez definicję i swoją istotę. I tak właśnie Filozof mówi [...], że wszelka substancja jest naturą. Ale nazwa natura w ten sposób ujęta zdaje się znaczyć istotę rzeczy o tyle, o ile ta ma przyporządkowanie do właściwego sobie działania, jako że żadna z rzeczy nie jest pozbawiona właściwego sobie działania; a nazwa istotności bierze się z tego, że znaczy definicję, a istotą nazywa się ze względu na to, że przez nią i w niej byt ma bytowanie.

Źródło: Tomasz z Akwinu, *Streszczenie teologii*, [w:] *Dzieła wybrane*, t. 2, tłum. J. Salij, Poznań 1984.

Tomasz z Akwinu

“ Streszczenie teologii

A ponieważ bytem bezwzględnie i pierwotnie nazywa się substancja, a przypadłości wtórnie i „ze względu na”, stąd też istota w sensie właściwym i prawdziwie jest w substancjach, a w przypadłościach w pewien tylko sposób i ze względu na coś. [...]

Źródło: Tomasz z Akwinu, *Streszczenie teologii*, [w:] *Dzieła wybrane*, t. 2, tłum. J. Salij, Poznań 1984.

“ Tomasz z Akwinu

Streszczenie teologii

A wszelka istota lub to, czym rzecz jest, może być pojęta bez tego, że coś pojmuje się o jej istnieniu; mogę bowiem pojąć, czym jest człowiek lub feniks, a jednak nie wiedzieć, czy posiada istnienie w porządku natury. Stąd jasne, że istnienie jest czymś odrębnym od istoty lub od tego, czym rzecz jest, chyba że byłaby jakaś rzecz, której istotą jest samo jej istnienie.

Źródło: Tomasz z Akwinu, *Streszczenie teologii*, [w:] *Dzieła wybrane*, t. 2, tłum. J. Salij, Poznań 1984.

Słownik

forma

(łac. kształt, wygląd) w metafizycznej koncepcji Arystotelesa zmysłowy kształt substancji, w połączeniu z materią sprawiająca, że substancja istnieje; dająca się wyabstrahować z rzeczy jako ich jakość ogólna (zbiór cech ogólnych, przysługujących wszystkim rzeczom danego rodzaju i gatunku)

idea

(z gr. *idéa* – kształt, wyobrażenie) według Platona to, co istnieje naprawdę – doskonale, wiecznie i niezmiennie, stanowiąc wzór rzeczy materialnych – niedoskonałych, powstających w czasie i zmiennych; idee według Platona możemy poznać tylko rozumem, podczas gdy przedmioty materialne poznajemy zmysłami; w filozofii nowożytnej idee nabrały znaczenia odpowiedników rzeczy w ludzkim umyśle

idealizm

(łac. *idealis* – idealny; gr. *idéa* – kształt, wyobrażenie) pogląd filozoficzny, uznający, że prawdziwie istniejącą i pierwotną wobec świata materialnego rzeczywistością jest świat idei

istota

zbiór cech konstytutywnych dla danego rodzaju i gatunku bytów; to, co sprawia, że byt jest tym, czym jest

realizm

(łac. *realis* –rzeczywisty) stanowisko przyjmujące istnienie realnych bytów, niezależnych od poznającego podmiotu

substancja

(łac. *substantia* –podstawa, rzecz, istota rzeczy; *substare* – trwać) według Arystotelesa każda realnie istniejąca poszczególna rzecz, składająca się z formy i materii

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią rozmowy z prof. Janem Hartmanem i odpowiedz na pytanie: w jaki sposób możemy dyskutować (bez zajmowania skrajnych stanowisk) o istnieniu świata i jego przedmiotów?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DrKujj6nb>

Rozmowa z prof. Janem Hartmanem: *Spór idealizmu z realizmem*

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Zapoznaj się z mapą myśli i wskaż różnice w podejściu idealizmu i realizmu do kwestii istnienia bytu.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Podstawą sporu pomiędzy idealistami i realistami w teorii bytu jest pytanie...

☐ czy idee istnieją niezależnie od materii?

☐ czy materia jest niezmienna?

☐ co jest pierwotne – idee czy materia?

☐ czy idee istnieją wiecznie?

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj idealizmowi i realizmowi charakterystyczne pojęcia.

idealizm

materia

wieczność

idee

czas

umysł

zmysły

realizm

Wpisz pojęcia, o których mówi Platon w poniższym fragmencie.

((Platon

Timajos

Otóż według mego zdania, należy przede wszystkim rozróżnić [...]: coś, co istnieje wiecznie a powstawania nie ma, i coś, co powstaje zawsze i nie istnieje nigdy. Jedno rozumem, który ujmuje ściśle, uchwycić można, jako zawsze takie samo, drugie mniemaniem z pomocą spostrzeżeń nieściśłych daje się uchwycić jako coś, co powstaje i ginie, a w rzeczywistości nie istnieje nigdy.

Źródło: Platon, *Timajos*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. 2, tłum. S. Witwicki, Kęty 1999.

1. coś, co istnieje wiecznie a powstawania nie ma, nigdy, ujmowane ściśle rozumem –

2. coś, co powstaje zawsze i nie istnieje nigdy, pojmowane mniemaniem z pomocą spostrzeżeń zmysłowych –

Na podstawie poniższego fragmentu *Metafizyki* Arystotelesa przyporządkuj substancji i formie jej charakterystyczne właściwości:

((Arystoteles Metafizyka

To, co powstaje, daje się zawsze tak podzielić, że jedno jest tym, a drugie czym innym: ma na myśli to, że jedno jest materią a drugie formą. [...] Z powyższego wynika jasno, że to, co się nazywa formą albo istotą rzeczy, nie powstaje, całość natomiast z nich utworzona powstaje; że następnie we wszystkim, co powstaje, znajduje się materia i że ona jest jednym składnikiem, a forma drugim.

Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1984.

forma – , ,

substancja (materia w postaci określonej formy) – , ,

jest określoną rzeczą materialną

nie powstaje

powstaje

jest umysłowo pojmowalna

jest jakością rzeczy materialnej

jest zmysłowo postrzegalna

Ćwiczenie 5

Połącz w pary podane niżej pojęcia na podstawie następującego fragmentu tekstu Tomasza z Akwinu:

((Tomasz z Akwinu

Streszczenie teologii

A wszelka istota lub to, czym rzecz jest, może być pojęta bez tego, że coś pojmuje się o jej istnieniu; mogę bowiem pojąć, czym jest człowiek lub feniks, a jednak nie wiedzieć, czy posiada istnienie w porządku natury. Stąd jasne, że istnienie jest czymś odrębnym od istoty lub od tego, czym rzecz jest, chyba że byłaby jakaś rzecz, której istotą jest samo jej istnienie.

Źródło: Tomasz z Akwinu, *Streszczenie teologii*, [w:] *Dzieła wybrane*, t. 2, tłum. J. Salij, Poznań 1984.

był niematerialny

brak istnienia

był absolutny

istota = istnieniu

był materialny

istnienie

Ćwiczenie 6

Określ, na czym polega różnica pomiędzy ideą w ujęciu Platona a formą w ujęciu Arystotelesa.

Ćwiczenie 7

Określ, na czym polega podobieństwo formy i materii w ujęciu Arystotelesa oraz istoty i istnienia w rozumieniu Tomasza z Akwinu.

Ćwiczenie 8

Który z poglądów – idealizm czy realizm uważasz za właściwie opisujący istniejącą rzeczywistość? Uzasadnij.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Spór idealizmu z realizmem

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VI. Filozofia Platona jako paradygmat metafizyki antynaturalistycznej. Uczeń:

1) wyjaśnia platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych oraz stosuje ją do wybranego sporu filozoficznego (np. sporu o to, czym są lub jak istnieją liczby);

VII. Filozofia i kultura europejska jako „przypisy do Platona”. Uczeń:

3) wyjaśnia sens potoczny i sensy filozoficzne terminu idealizm;

VIII. Filozofia Arystotelesa jako próba pogodzenia dotychczasowych opozycji filozoficznych.

Uczeń:

2) przedstawia teorię materii i formy jako próbę pogodzenia materializmu (naturalizmu) i platonizmu (antynaturalizmu);

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

3. Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o stosunek rzeczy do umysłu (realizm – idealizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia przedmiot sporu pomiędzy idealizmem a realizmem;
- analizuje fragmenty tekstów Platona, Arystotelesa i Tomasza z Akwinu;

- omawia platońską koncepcję idei oraz arystotelesowsko-tomistyczną koncepcję formy i materii (istoty i istnienia);
- porównuje platoński idealizm i arystotelesowsko-tomistyczny realizm.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla stronę tytułową e-materiału. Następnie prosi wybraną osobę o odczytanie tematu lekcji oraz celów. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel inicjuje dyskusję lub prowadzi rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu do materiału, np.
 - Co jest pierwotne – myśl czy rzecz?
 - Czy świat powstał według idealnych wzorów, czy tylko ludzki umysł w drodze abstrakcji jest w stanie wydobyć z rzeczy materialnych ich cechy wspólne dla różnych rodzajów rzeczy istniejących?

- Czy istnieją wieczne idee – prawzory wszystkich rzeczy istniejących materialnie?
- Czy są one tylko abstrakcyjnymi zbiorami cech przesądzającymi o tym, że jakaś rzecz jest tym, czym jest?

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Mapa myśli”, a następnie czyta polecenie: *Zapoznaj się z treścią rozmowy z prof. Janem Hartmanem i odpowiedz na pytanie: w jaki sposób możemy dyskutować (bez zajmowania skrajnych stanowisk) o istnieniu świata i jego przedmiotów?* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 5-8. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: *Zaczynam się zastanawiać...*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Polecenie 2 do mapy myśli w e-materiale: *Zapoznaj się z mapą myśli i wskaż różnice w podejściu idealizmu i realizmu do kwestii istnienia bytu.*

Materiały pomocnicze:

- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- Leśniak K., *Arystoteles*, Warszawa 1988.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.